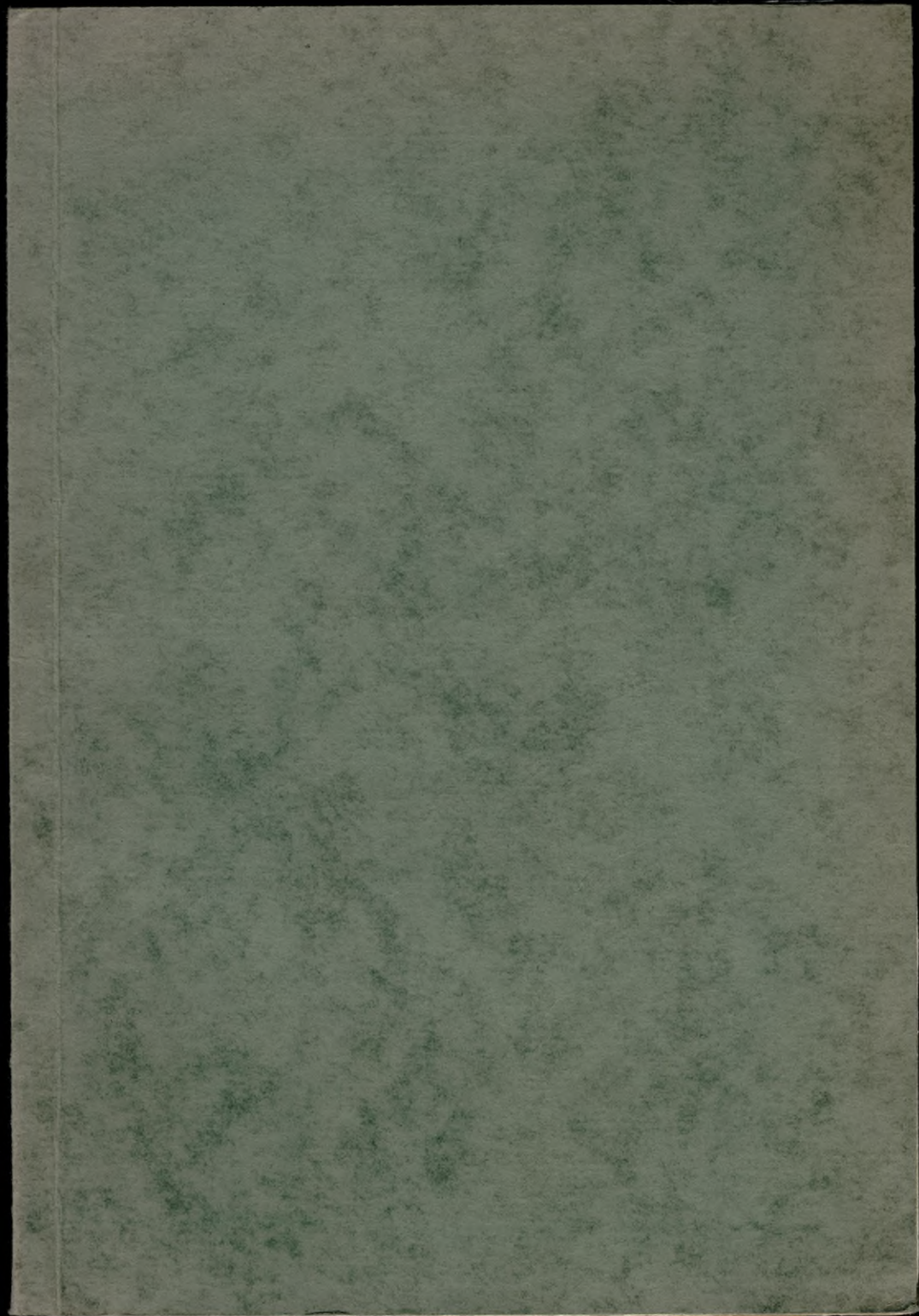
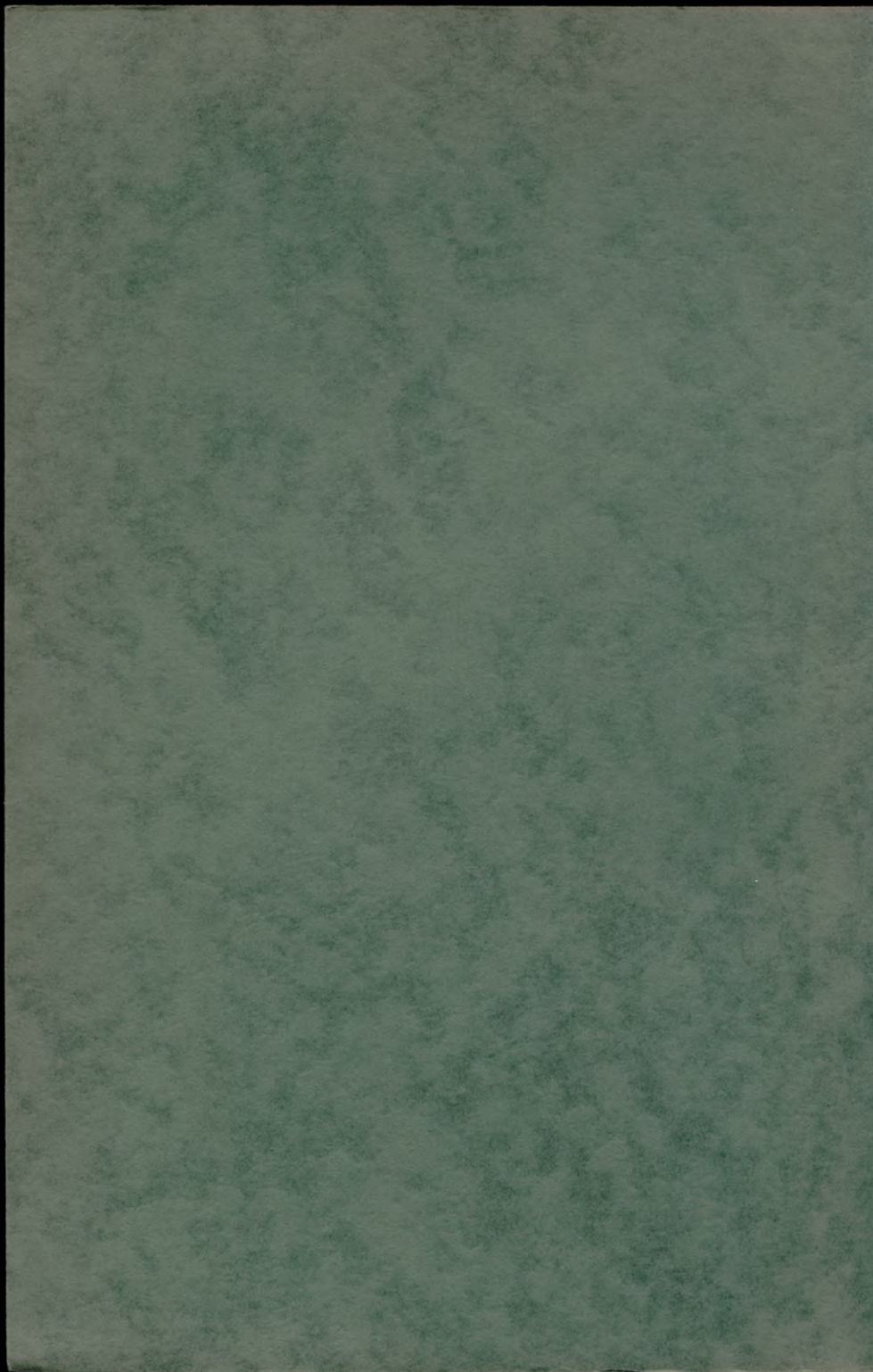

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

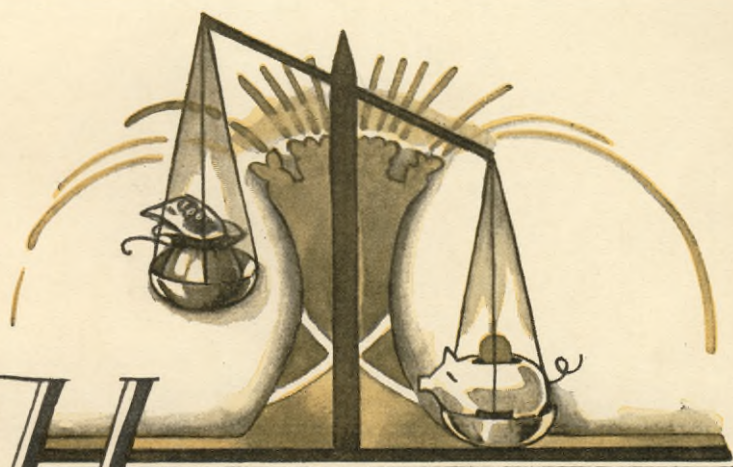

(Br.) Ekon.
stat.
sv.

LAURA * HARMAJA

HUSMODERN'S
EKONOMISKA
GÄRNING

ORDERED
BY THE
COMMISSIONER
OF THE
LAND OFFICE

LAURA HARMAJA

H U S M O D E R N S
E K O N O M I S K A
G Ä R N I N G

KOOPERATIVA FÖRBUNDETS BOKFÖRLAG
STOCKHOLM

LARNA HARMÅLA

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
1. Naturhushållning och byteshushållning	3
2. Husmodern i dag representerar den gamla natura- hushållningen	10
3. Är husmoderns arbete produktivt?	20
4. Olika slag av konsumtion	27
5. Husmodern som ledare av konsumtionen	34
6. Husmodern i förhållande till den yttre världen	42
7. Husmoderns arbete jämnställt med andra yrken	48
8. Slutord	62

STOCKHOLM 1928

TRYCKERI AKTIEBOLAGET THULE

28418

I. NATURAHUSHÅLLNING OCH BY- TESHUSHÅLLNING.

För att förstå husmoderns säregna ställning i det moderna samhället, måste vi kasta en blick tillbaka på det ekonomiska livets gestaltning i forna tider.

Då våra förfäder uppnått det utvecklingsstadium, att de övergivit nomadlivet och valt sig fasta boplatser, begynte de vid sidan av boskapsskötseln bruka jorden. Den egna boskapen och den egna åkern gävo då tillika med skogen och sjön alla födoämnen och allt det material, man behövde till kläder, redskap, verktyg och andra förnödenheter. Ju längre utvecklingen skred framåt, desto mera omfattande blev vid sidan av råvaruproduktionen den materialförädlade verksamheten. Även i den fattiga lantmannens hem spann man och vävde, sydde kläder och förfärdigade skoplugg, tillverkade träkärl eller lerkrukor och -fat, slöjdade bord och bänkar samt smidde vapen och jordbruksredskap. De gamla folkdikterna giva målande skildringar av dessa förhållanden. I de rika gårdarna och de mäktiga riddarnas borgar uppnåddes en betydande skicklighet i hemslöjd. Utmärkta smeder och andra hantverkare utförde t. o. m. mångahanda konstnärliga arbeten.

*Självständig
hemhushåll-
ning.*

Allt som behövdes tillverkades hemma. Endast vissa utländska varor, såsom salt, kryddor, prydnadsföremål o. a. dyl. tillbytte man sig mot egna produkter av utländska handelsmän, som då och då kommo till orten. Regeln var, att intet från gården byttes, såldes eller köptes, då ju i hemlandet alla producerade detsamma. Man redde sig med egna produkter, utan varubytte. Detta var *naturahushållningens* och den *självständiga hemhushållningens* period.

Lantbruket sköttes med endast det egna hushålllets behov för ögonen. Förnödenheter av olika slag (såsom spannmål, smör, kläder, skoplagg, redskap) tillverkades hemma endast i mån av behov. Hemhushållningen omfattade då jämte *jordbruket* all den *industriella* verksamhet, man denna tid förstod sig på. Då *förbrukningen* likaså helt och hållet ägde rum *inom hemmets gränser*, kan man säga, att hela den ekonomiska verksamheten under denna tid försiggick inom ramen för hemhushållningen, om detta ord fattas i en mycket vidsträckt bemärkelse. Utom densamma ägde alls ingen ekonomisk verksamhet rum, när man varken köpte, sålde eller tillverkade något till försäljning.

Den patriar-
kaliska
ordningen.

Familjerna i den tidens hem voro stora; hela släkter bodde under samma tak. Då härtill ytterligare kommo trälar eller livegna, fanns det alltså en hel mängd personer, vilka inom samma hushåll arbetade under gemensam ledning. — Vem bestämde då

om arbetets fördelning och dess utförande? Män och kvinnor, trälrar och fria, unga och gamla hade ju redan då olika sysselsättningar. Allt utfördes dem emellan enligt hävdvunnen sed och med stöd av släktöverhuvudets auktoritet. Det rådde en *patriarkalisk* ordning; vid sidan av en sträng tukt och undergivenhet härskade i familjemedlemmarnas förhållande till varandra inbördes kärlek och god vilja. — Huru fick man ersättning för arbetet, då ingen fick någon egentlig lön? Var och en fick sitt behov tillfredsställt, man åt vid det gemensamma bordet, fick de kläder och skoplagg man behövde och över huvud taget allt, som stod till buds. Även detta skedde med iakttagande av sedvänja och familjeöverhuvudets bud. All inkomst fick man sålunda in natura, såsom det ju hövdes under naturahushållningens period.

Sedan kom en tid, då städer så småningom uppstodo. Deras invånare, vilka utgjorde blott en liten del av hela befolkningen, levde av handel och hantverk, och tiden fick sin prägel av det blomstrande *skråväsendet*. Men största delen av befolkningen livnärde sig under århundraden fortfarande i huvudsak på samma sätt som förut genom egen produktion uteslutande för det egna hushållets behov. Det är ett känt faktum, att man t. o. m. i städerna ännu under förra århundradets senare hälft tillverkade varor av allehanda slag i hemmet. Man spann, vävde och spritade fjäder, tillverkade bläck, kokade tvål,

Byteshushållningen.

stöpte ljus, man bakade och bryggde, man saltade, rökte, tillverkade korv, bakade paltbröd o. s. v. I hemmet utvecklades en mycket mångsidig materialförädlade verksamhet, som gav arbete åt en mängd kvinnor: döttrar, släktingar och tjänarinnor. Husmodern ledde alltjämt en stor ekonomisk enhet.

Fabriksindus-
trien.

Den djupgående omvälvning i hennens liv, som hantverket och skråväsendet så småningom under århundradenas löpp hade förberett, inträdde sedan plötsligt under loppet av några årtionden efter det *fabriksindustrien* fått herraväldet. Här i Norden var det först i slutet av förra århundradet, som fabriksindustrien började trycka sin prägel på förhållandena. Spinnerier, väverier och färgerier, skrädderier, bröd-, korv- och konserverfabriker, bryggerier, tvålfabriker och många andra av nutidens med maskinkraft och i stor skala drivna industriella företag sände i handeln sina alster och gjorde det förr i hemmen utförda förädlingsarbetet delvis eller helt och hållet onödigt.

Bytleshushäll-
ningen er-
sätter hem-
hushäll-
ningen.

Samtidigt har hela samhällsbyggnaden i dessa avseenden förändrats. I stället för den på familjen grundade, patriarkaliska ordningen har i det ekonomiska livet inträtt ett opersonligt, kallt beräknande system, där var och en endast tänker på att få ett gott ekonomiskt resultat med minsta möjliga uppoffring. De personer, vilka arbeta inom ett och samma stora företag, äro icke mera sinsemellan förenade genom familje- eller släktskapsband, och deras arbete

och fördelningen av dess avkastning är icke mera beroende enbart av sedvänja och god vilja eller å andra sidan av en sträng auktoritet. Prestation och motprestation fastställas genom avtal. Regeln är "do ut des", d. v. s. "jag ger, för att du måtte ge". Så och så mycket arbete: den och den lönen. Utanför arbetsplatsen hava vanligen företagaren och arbetaren intet att skaffa med varandra. Detsamma är förhållandet vid varubytet. Människor, fullkomligt främmande för varandra, träda i bytesförhållande. Den, som avstår från en vara, önskar för densamma en bestämd ersättning, och omvänt vill den, som köper, få ersättning för sin pengar. Om säljare och köpare icke äro nöjda med ersättningen, avslutas ej köpet. I de enskildas förhållande till varandra finnes det ingen patriark, som med sträng disciplin skulle tvinga dessa att göra något eller avstå från något, som de icke anse sig få tillräcklig ersättning för.

Denna *bytets princip* har omvandlat även den gamla lanthushållningen. Även på landet finnes det ju avlönad arbetskraft, som för en överenskommen ersättning i pengar eller in natura utför bestämda arbeten under fastställda arbetstimmar. Lantbrukets alster säljas, och även det, som förbrukas hemma, kan värderas enligt gängse pris och sålunda bokföras. Knappast få väl numera vid ett mönsterjordbruk barnen taga bär från buskarna eller husmodern morötter från trädgårdslandet, då sålunda dessa produkter icke bleve bokförda! Handeln, bytet, härskar

*Penninge-
väldet.*

även inom lanthushållningen. Man producerar det som *bäst betalar sig*, ej det man själv *behöver*. Sålunda odlar man t. ex. rosor och tomater i stora mängder, fastän man kanske icke alls själv bryr sig om dem, och köper i stället gårdens behov av smör, tyg, kanske t. o. m. av bröd, något som icke heller längre är sällsynt. Man bokför gårdens avkastning och räknar ut den rena vinsten i procent. Hela lägenheten värderas i pengar enligt den inkomst den ger, och säljes kanske såsom en handelsvara åt den mestbjudande — man avstår för en summa pengar från släktens gamla boplats, från under barn domen upptrampade stigar, från mannaålderns arbetsfält. Det är *pennningen*, som regerar.

Sålunda har hela det ekonomiska livet förändrats. Lantbrukaren producerar till stor del för att sälja. Industriidkaren producerar helt och hållet för försäljning. Handlandens yrke består enbart i att köpa av den ena och sälja åt den andra. Alla hava vi dagligen att göra med ett sådant utbyte: vi prestera något och få i gengäld en bestämd motprestation. Antingen arbeta vi för andra och få lön därför eller köpa vi de förnödenheter vi behöva för vårt dagliga uppehälle — och detta är ju mestadels husmoderns åliggande. Vi företaga mot betalning tåg-, båt- eller bilfärder, skaffa våra barn skolundervisning, köpa teaterbiljetter o. s. v. I varje sådant fall är det fråga om *vad jag ger* och *vad jag får*. Alla värden *mätas i pengar* och uppvägas mot varandra.

Visserligen förekomma ju *naturaprestationer* på olika områden. På landsbygden betalas en del av arbetarnas löner in natura. Detsamma är förhållandet med hembiträdenas löner; tjänstemän kunna ha fri bostad, belysning, värme o. s. v. Men i allmänhet äro dessa naturaförmåner blott undantag och de värderas mycket lågt. Man behöver blott tänka på, huru föga hembiträdena uppskatta mat, bostad och andra naturaförmåner, eller till huru lågt belopp en fri bostad upptages i skattedeklarationerna.

Från området för den gamla oberoende självushållningen och naturahushållningen ha sålunda avlägsnats icke blott största delen av den industriella verksamheten, förädlingsarbetet, som numera fördelats mellan olika industrigrenar, utan egentligen även lanthushållningen, för såvitt den står på en fullt modern nivå. Pennigen och bytet ha tryckt sin prägel även på dem. Men *en del* av den oberoende självushållningen har likväl mitt i denna våldsamma utveckling bibehållits nästan på samma stadium av patriarkalism och naturahushållning, på vilket man levde redan för århundraden sedan, nämligen den *egentliga hemhushållningen*, husmoderns arbetsfält.

2. HUSMODERN I DAG REPRESENTAR DEN GAMLA NATURA-HUSHÅLLNINGEN.

Vad är
hemhushåll-
ning?

Med hemhushållning i ordets egentliga bemärkelse förstås den *inre sidan* av familjens ekonomi i motsats till den *yttre sidan*, förvärvsarbetet inom de olika yrkena. Detta senare har till uppgift att skaffa inkomster åt familjen, då däremot hemhushållningen *delar* och *använder* de influtna medlen för tillfredsställandet av familjemedlemmarnas *dagliga behov*. Med andra ord, det är hemhushållningen, som har att sköta om *konsumtionen*.

I den självständiga hemhushållningens tid stodo den *inre* och den *yttre sidan* av ekonomien i ett oskiljbart samband med varandra, ty allt som producerades, d. v. s. hela inkomsten, var avsedd att direkt användas i hemmet. Även i nutida förhållanden är det svårt att i en lantbrukares hem draga upp gränsen mellan den egentliga hemhushållningen och förvärvsarbetet på lantbrukets olika områden, emedan husmodern delar sig mellan hemvården och matlagningen å ena sidan och ladugården, mejeriet och trädgården å den andra. Men inom andra samhällsgrupper är skillnaden mellan förvärvsarbetet och

hemhushållningen mycket tydlig, även i sådana fall, där också husmodern har inkomster.

Området för hemhushållningen har till följd av industriens utveckling allt mera inskränkts under tidernas lopp, och det blir år för år mindre, ju mer man kan få hjälp genom livsmedels- och beklädnadsindustrier, tvättanstalter, reparationsverkstäder o. d. Men även i de mest moderna hem med alla nutida bekvämligheter och hjälpmedel krävas allt fortfarande en mängd förädlingsarbeten, som stå i omedelbart samband med konsumtionen. De ha ej kunnat skiljas från den konsumerande människan och fördelas på olika näringsgrenar utom hemmet, allt industriellt framåtskridande till trots.

Vi kunna ju t. ex. icke vända oss till någon affär för att få våra kärl diskade, våra sängar bäddade och sängkläder piskade. Allt sådant rengörings- och städningsarbete måste utföras hemma. Likaså måste en lossnad knapp genast sys i eller ett par små byxor, som under leken rivits sönder, lappas av mor på kvällen, för att följande morgon kunna tagas på. Även i de modernaste hus med centralkök, där husmödrarna befriats från matlagning, måste bordet dukas, bröd och smör anskaffas och maten uppvärmas för den, som kommer hem senare. Det kan icke uppstå någon bytesakt, något köp eller någon försäljning mellan dessa prestationer och konsumtionen, de höra omedelbart samman då det är fråga om hemhushållningen.

*Alltjämt rik-
lika arbets-
uppgifter i
hemmet.*

Sådana sysslor utföras allt fortfarande under samma förhållanden som under naturahushållningens tid. Husmoderns arbete i hemmet är oerhört mångsidigt — på landet ännu mångsidigare och mera omfattande än i städerna. I detta arbete har hon ringa nytta av modern massproduktion eller arbetsfördelning och endast undantagsvis av maskiner. Hennes yrke beröres icke heller av nutidens skyddslagstiftning, hon arbetar såsom man gjorde i forna tider. Husmodern har ingen 8 timmars arbetsdag, hon har ingen i lag fastställd helgdagsvila eller någon fri lördagseftermiddag. Och det är långt ifrån att nattarbete vore förbjudet för henne! I likhet med andra yrkesarbetare få nog hennes hembiträden sommarledighet och bli t. o. m. föremål för allmän omsorg. Men ingen drager på liknande sätt försorg om husmodern. Året runt och dygnet om fortgå hennes skyldigheter, vare sig hon är frisk eller sjuk. Husmoderns arbete skiljer sig just däri från alla andra yrken, att från dessa kan man stundom göra sig fri. Andra yrkesutövare få ju vila på kvällen och på söndagen; de kunna då känna sig fria och en stund ägna sig åt sig själva. Men husmodern däremot blir aldrig fri från sitt yrke, varken dag eller natt, varken sommar eller vinter. Ty detta yrke omfattar just hela hennes liv. Hon har ett *kall*, som upptager henne helt och hållet.

Nu kan man ju invända, att husmodern icke får liknas vid en arbetare, såsom här gjorts, ty hon står

ej i annans tjänst. Hon bör jämföras med en affärsföreståndare, en fabriksägare eller en *företagare*, emedan hon förestår ett kanske nog så stort hushåll. Det är även ett faktum, att husmodern ej i egentlig mening står i annans tjänst — äktenskapet innebär ej ett direkt arbetstaval, och husmodern varken städslas eller avlönas. Husmodern har nog mycket gemensamt med en företagare.

Såsom denne förenar hon produktionsfaktorerna, arbetet och kapitalet och eftersträvar ett resultat, nämligen behovens tillfredsställande, som är fördelaktigt i förhållande till omkostnaderna, och hon är även ansvarig för att hushållet bär sig. Men förutom det, att husmodern icke producerar till försäljning såsom den moderna företagaren, ligger den stora skillnaden däri, att en husmoder oftast icke är fri och självständig. En företagare däremot måste fritt och efter bästa förmåga få besluta i alla angelägenheter, annars blir det intet av hans verksamhet. Men husmodern? Under lyckliga förhållanden har hon nog tillräcklig självständighet och frihet, men mycket ofta är fallet just det motsatta. Det händer ju till och med — skam att säga — att en husmor på landet ser sig tvungen att sälja ägg eller smör o. d. bakom sin mans rygg, av den orsak, att hon icke får använda husets tillgångar ens till i hennes tycke alldeles nödvändiga utgifter, utan husbonden bestämmer om allt, såsom han anser för bäst. Och huru länge dröjer det ofta icke

*Husmoderns
ställning
i det nutida
hemmet.*

i hemmen, innan sådana förbättringar åstadkommas, som husmodern anhåller om, det må nu sedan vara fråga om en köttkvarn eller ett diskbord eller en duglig källare. Husmodern kan icke ordna sitt arbete eller hushållets angelägenheter såsom hon själv anser klokt och ändamålsenligt, om hon icke har en förständig och god man, som sätter värde på sin hustrus åsikter och erfarenheter. Och just på denna helt personliga omständighet beror det, i vilken mån en husmor kan jämföras med en självständig företagare.

Husmodern är således icke en avlönad arbetare i annans tjänst och ej heller egentligen en företagare. Hennes ställning kan icke jämföras med någon annans i det ekonomiska livet i detta nu. Husmodern är en kvarleva från gångna tider. Hon får varken arbetslön eller affärsvinst, hon åtnjuter en till sin storlek fullkomligt obestämd inkomst *in natura*, alldeles såsom samtliga familjemedlemmar under den självständiga hemhushållningens dagar. Varken kollektivavtal eller personligt arbetsavtal reglera hennes arbete, det beror endast på *hävdivunnen sed* och på behovet — ett i sanning stort behov! Det är underkastat mannens *auktoritet*, men är tillika betingat av god vilja, kärlek och hängiven uppföring. Ty det är ju här i främsta rummet fråga om *helt andra livsvärden* än de *ekonomiska*. Och knappast stode väl någon annars ut med den arbetsbörda, som påvilar så många mödrar. Härvid tänker man ej på, om

prestation och ersättning motsvara varandra. Det är icke fråga om vad jag *ger* och vad jag *får*. Ofta uppoffras med kärleksfullt hjärta allt, krafter och hälsa — och följderna kan bli en för tidig död. Och gengåvan är kanske hårdhet och otacksamhet. Men huvudsaken är likväl det *livsinnehåll*, make, barn och ett eget hem bereda, och den *livslycka* man väntat sig därav.

Just denna omständighet, *dualismen* i kvinnans liv, har bidragit till att man slutit ögonen för hennes betydelse på det ekonomiska området och endast tänkt på makan och modern. Men hon är samtidigt husmor och har en ekonomisk verksamhet, som även inbringar henne ekonomisk ersättning för hennes arbete. Hon får ju mat, kläder och del i den gemensamma bostaden, men ingen bestämd överenskommen lön — något som även det enklaste hembiträde får. Allt går efter gammal sed, och ersättningen åtnjutes *in natura*. Men såsom sagt, naturaförmånerna värderas icke högt i det nutida samhället. På samma sätt värderas icke heller det arbete högt, som betalas med naturaförmåner. Ett gott exempel härpå äro torpare och andra jordarrendatorer. Deras dagsverken ha ju i allmänhet åsatts ett mycket lågt penningvärde, vilket ofta lett till en formlig exploatering av den ifrågavarande befolkningsgruppen. Detta arbete tillerkännes ej samma värde som annat arbete, då man icke behöver ersätta det med penningar eller ens uppskatta det i pen-

Dualism.

Underskattandet en följd av naturaersättningen.

ningar. Detta påverkar även ifrågavarande personers *samhällsställning*, så att de känna sig plågade och tryckta därav. Vi ha där ett av de skäl, varför hembiträdena söka sig till fabriker och jordbrukarnas barn begiva sig ut i världen, för att förtjäna sitt uppehälle hos främmande.

Detta betraktelsesätt framträder i viss mån även av den omständigheten, att husmoderns arbete i hemmet i allmänhet är fritaget från inkomstskatt. Detta kan visserligen förstås även så, att lagstiftaren velat gynna den gamla ordningen och med skattefrihet belöna de husmödrar, vilka i hemmen direkt sträva för familjen. Men samtidigt förefaller det, som om man trodde, att detta arbete ej i verkligheten gagnar familjen, då för detsamma icke betalas någon penninglön eller någon i pengar omräknad ersättning. Det är ju mannen, som "underhåller" hustrun, säger man allmänt, och den "självförsörjande kvinnan" ställes alltid som motsats till en gift kvinna — hon må sedan vara en lat "lyxkvinna" eller en småbrukarhustru, som dignar under sitt arbete för familjen.

Först då värdesättes husmoderns arbete lika högt som annat arbete i samhället, när hon upphör att leva på naturahushållningens stadium och utom hemmet skaffar sig något arbete, för vilket hon får ersättning i penningar. Då anser man, att också hustrun är en riktigt "nyttig" person, som ökar hushållets inkomster. Och de självförvärvade pengarna, som hon fritt får använda, ge husmodern själv-

känsla, frihet och självständighet. Detta är väl en viktig orsak till att familjemödrarna alltmera eftersträva förtjänst utom hemmet, trots att det i själva verket kan löna sig ganska illa. Den främmande hjälp, som då blir nödvändig i hemmet, och andra, på grund av husmoderns bortavaro ökade utgifter sluka ju ofta så gott som hela hennes inkomst, i fall hon inte besitter en särskilt stor yrkesskicklighet och på grund därav har en ovanligt hög lön. Man bör även minnas, att samhället hedrar — och bestraffar — husmodern med inkomstskatt så fort hon sluter sig till skaran av dem, vilkas inkomst grundar sig på byte.

En verklig husmor, som helt ägnar sig åt sitt hem, lever emellertid med hänsyn till sin inkomst — icke i sitt förhållande till den yttre världen — på natura- *Det natural-ekonomiska förhållandet nödvändigt.* hushållningens stadium och utanför det på byte grundade ekonomiska livet. Och detta är ju naturligt just därför, att inom hemhushållningen kvarstå alltid just de prestationer, vilka icke lämpligen kunna göras till föremål för byte och överföras på självständiga yrkesbranscher. Det är omöjligt att på husmoderns arbete tillämpa bytesprincipen på så sätt, att hon skulle få den och den ersättningen t. ex. för tillredningen av frukosten eller för strumpstopningen. Man kan icke heller tänka sig, att hon skulle städslas mot en bestämd "hustrulön", att avtal skulle träffas om hennes arbete och om dess utförande eller att arbetstiden skulle fastställas såsom i en fabrik.

2. Husmoderns ekonomiska gärning.

De konsumerande individernas liv i hemmet, tillfredsställandet av deras behov, omvårdnaden om dem i olika avseenden, allt detta kan icke försiggå mekaniskt, i regelbunden takt såsom efter en fabriksvissla. Det är alltid härvid fråga om individuell anpassning och jämkning efter omständigheterna.

Men det kan nog tänkas, att man helt avskaffade husmoderns yrke i dess nuvarande form, såsom ett arbete till förmån för en familj i ett litet hem. Enligt en del världsförbättrares planer skulle ju i framtiden tillgodoseendet av det dagliga livets behov underställas bytessystemet och massproduktionen, såsom förhållandet för närvarande är i hotell, sjukhus, o. s. v., där samma arbeten, som åligga husmodern, faktiskt i stor skala utföras mot bestämd ersättning och på basis av arbetsfördelning.

Kan ett hotell ersätta ett hem?

Härmed förknippar sig likväl ett stort "men". Ty vem är väl villig att med sin familj flytta till ett hotell eller låta sina barn skötas och uppfostras i ett barnhem? Mat och dryck får man visserligen där, man har en sovplats, får sina kläder tvättade och sina skor putsade. Men människan saknar ett *hem* och alla de värden, som höra samman därmed. Och ett hem skapas blott och bart genom *familjemoderns arbete*. Det utföres med de egnas väl för ögonen, utan att vänstra handen vet vad den högra gör, utan tanke på betalning eller ersättning, med kärlekens prägel även på de ekonomiska prestationerna. Uppfattningen om moderskärlekens och det egna hem-

mets betydelse är även hos alla folk djupt rotad i medvetandet.

Dessa höra till de dyrbaraste skatterna såväl i de enskildas som i samhällenas liv, de äro de grundfaktorer, av vilka lycka och framgång och samhällets bestånd äro beroende. De böra därför bevaras framom allt annat. Och de ansluta sig på det närmaste till husmodern och hennes arbete. Det får icke — såsom ofta skett — förbises, att hon är en ekonomisk faktor, men i främsta rummet är hon dock hustru och mor. Och då det här icke är fråga blott om ekonomiska förhållanden och materiella värden, kan det ekonomiska livets och teknikens utveckling icke frigöra familjemodern från den bundenhet, som inbor i naturahushållningen.

Men samhället kan träda emellan, såsom det gjort i många andra fall, då det gällt att åt nationen rädda viktiga värden. Samhället kan medvetet ordna det ekonomiska arbete, hustrun och modern såsom husmor utför, så att hon flyttas upp till en människovärdig ställning och når samma självständighet och anseende som andra yrkesutövare. Även i nutidens ekonomiska liv måste det för husmodern finnas en plats, som anstår henne.

3. ÄR HUSMODERNS ARBETE PRODUKTIVT?

Underskattandet av husmoderns arbete i det nutida samhället synes åtminstone till stor del bero på den omständigheten, att hon icke direkt förtjänar pengar eller frambringar sådana nyttigheter, som man vant sig att värdera i pengar. Orsaken till undervärderingen är alltså den, att husmodern fortfarande lever på *naturahushållningens* grund.

För att höja hennes ställning och anseende är det därför av nöden, att draga hennes ekonomiska gärning fram ur det dunkel, vilket är för den gamla naturahushållningen eget, och söka ställa den i den moderna forskningens ljus.

Vad gör alltså en husmor?

Hon sköter om hemhushållningen, vars uppgift, såsom redan påpekats, är att *fördela och använda inkomsterna* för behovens tillfredsställande, m. a. o. *för konsumtionen*. Härav framgår redan den dubbla naturen av husmoderns arbete. Å ena sidan är det till största delen hennes uppgift att leda konsumtionen, att besluta om, i vilken grad de olika behoven skola tillgodoses av de disponibla medlen och i vilken ordning olika livsfordringar skola tillfredsställas. Å andra sidan är det just husmodern, som

måste draga försorg om och ansvara för det otal av praktiska göromål, vilka förekomma i ett hem i och för behovens tillfredsställande. Det gäller ju att anskaffa olika förnödenheter, att upprätthålla ordning, att tvätta och rengöra, att koka och baka, att lägga in, salta eller torka matvaror, att sy och lappa o. s. v.

Vad äro dessa arbeten till sin natur? De representera en produktion alldeles såsom de arbeten, vilka utföras inom näringslivet. Det är synnerligen viktigt att lägga märke till detta, då man undersöker husmoderns gärning.

När jordbrukaren odlar råg, så innebär detta, att vissa ämnen, som finnas i åkerjorden, luften och vatten, småningom förvandlas till säd och antaga en sådan form, att människorna kunna tillgodogöra sig dem. Omalen säd är dock icke ännu som sådan njutbar, den är ett råämne för kvarnindustrien, som förvandlar den till mjöl. Genom dessa omvandlingar hava lantbruket och industrien gjort människan en stor tjänst: det färdiga mjölet har för henne ett oändligt mycket *högre värde* än de växtnäringsämnen, som funnos i naturen, men icke kunde stilla hennes hunger. Detta kan ju icke heller mjölet som sådant, men det är i alla fall helt nära det sista stadiet. Detta åstadkommes av husmodern, som fortsätter lantbrukarens och industriidkarens arbete, i det hon gör råämnet färdigt för konsumtionen. Av mjölet kokar hon gröt eller bakar bröd, och dessa

*Husmodern.
producerar
nu liksom
förr.*

förädlade produkter ha ett ännu högre värde för en hungrig människa än mjölet. Husmoderns gärning kan alltså gott jämföras med det arbete, som näringsidkarna utfört. Även hon har åstadkommit sådana förändringar i materien, som göra, att dennas värde stigit. Eller ock har hon genom att bevara nyttigheter för förstörelse bibehållit värdet hos sådana varor, som annars hade förfarits och blivit värdelösa. Även husmodern har således idkat produktion.

Värdesättning.

Nu är fallet precis detsamma även med husmoderns andra göromål. En jämförelse faller sig helt naturlig vad husmoderns alla syarbeten beträffar. Det är ju alldeles samma arbeten, som utföras i alla skräddarverkstäder, syateljéer, skjort- och trikåfabriker o. s. v. Materialet förarbetas, så att det för människan blir bäst brukbart. Vid omsyning, lappning och stoppning, omfärgning o. s. v. framträder det värdeskapande momentet i husmoderns arbete särdeles tydligt. Ett gammalt trasigt plagg har intet värde för en, man kan inte ta det på sig och gå ut i det. Det har ingen användning. Men när husmodern t. ex. färgar om det och syr kläder därav åt barnen, får det genast ett alldeles nytt värde. Likaså är fallet med strumpstoppning, lappning av linnekläder o. s. v. Genom att nedlägga en viss mängd arbete ger man utan nämnvärda kostnader för material obrukbara och värdelösa saker brukbarhet och

nytt värde. Detta är sannerligen produktion så god som någon.

Och tvätt och diskning, städning och damning? Kan allt sådant också jämföras med produktion, oaktat det där icke är fråga om att förfärdiga något nytt? Bed på söndagsmorgonen familjemedlemmarna söka fram åt sig linnen och skjortor från korgen för orena kläder i stället för tvättade och strukna plagg i byrålådan! Bjud dem att äta vid ett matbord med odiskade tallrikar och med tydliga spår av gårdagens matrester, av potatisskal, stelnad sås o. s. v. Eller låt dem lägga sig i obäddade sängar i rum, som icke blivit vädrade och med sopor på golvet och damm överallt! Då få de nog klart för sig, vad husmoderns arbete betyder. Genom tvättning, städning, diskning o. s. v. ger husmodern olika nytigheter, som blivit omöjliga eller motbjudande att användas, en behandling, som återskänker dem deras värde, så att de på nytt kunna med god smak användas lika väl som alldeles nya ting. Detta är onekligen ett arbete, som skapar värden såväl som all annan produktion.

Men det är icke endast med avseende å denna direkt produktiva sida som husmoderns arbete kan jämföras med det, som utföres inom näringslivet. Hon kan också liknas vid en *köpmän*, som har att sköta om inköpet av mångahanda varor. Olika material och råvaror måste bedömas och jämföras med varandra, likaså olika konsumtionsartiklar. Och

*Husmodern
som "köp-
man."*

detta kräver såväl på det ena som på det andra hållet kunskaper och en hel hop möda och besvär. Genom att gå i butiker och söka få reda på den bästa och billigaste varan trötta husmödrarna ofta ut sig. För att de skola kunna göra sina uppköp verkligen förmånligt och undvika tråkiga misstag, vore en god varukännedom för dem lika viktig som för affärsmännen.

*Husmodern
som före-
tagare.*

Alla detaljer och praktiska göromål måste i ett hemhushåll likaväl som i en näringsidkares företag *sammanhållas och ledas*. Det fordras en ledande tanké och vilja, det måste finnas någon, som planlägger och ordnar det hela, som beräknar och kalkylerar och i rätt tid drar försorg om allt, som är av nöden. Arbetet och kapitalet eller de medel, som behövas vid arbetet, måste ju förenas och hållas i samverkan. Och detta är, såsom redan sagts, lika väl husmoderns som företagarens uppgift. Och denna "fältherreverksamhet" måste hon utöva icke blott vad de praktiska sysslorna beträffar, utan även och i första rummet som *ledare av konsumtionen*, vid inkomsternas fördelning på de olika behoven.

*Ledare av
konsum-
tionen.*

Ett folks konsumtion försiggår, vad tillfredsställelandet av de alldagliga behoven beträffar, till största delen i familjen genom hemhushållningen. Men såsom vi sett, betyder hemhushållning på långt när icke detsamma som konsumtion. Med konsumtion förstås de mänskliga behovens *omedelbara tillfredsställande* t. ex. genom att äta, dricka, sova, gå än-

*Konsumtion
och hemhus-
hållning.*

damålsenligt klädd, bo i rum, som ge skydd mot regn och köld o. s. v. Hemhushållningen åter innebär en *ekonomisk verksamhet*, med syfte att sörja för konsumtionen; den betecknar den sista fasen av såväl produktion som av cirkulation i det att den innefattar de akter av produktion och cirkulation, som omedelbart föregå själva konsumtionen. Alla familjemedlemmar konsumera, men husmodern sköter om hemhushållningen.

Detta är en trösterik sanning för många familjemödrar, som ofta få höra, huru de blott "göra av med det, som andra förtjäna utan att själva göra någon egentlig nytta". Det är icke husmodern, som gör av med inkomsterna, det göra alla de konsumerande individerna. Ty konsumtion är detsamma som tillintetgörelse — förr eller senare — av nyttigheter. Några konsumtionsartiklar motstå denna förintelse en längre tid, såsom kläder och möbler, men maten och t. ex. veden bliva förintade med detsamma. Det vill säga: materien försvinner ju aldrig, men genom konsumtionen mister den sitt värde för människan, i det den får en sådan form, som gör, att den inte längre kan användas för att tillfredsställa det ifrågavarande behovet. Detta är alltså raka motsatsen till vad som sker vid produktionen; här stegras värdet, medan detta vid konsumtionen förminskas eller försvinner.

Men det är icke hemhushållningen, som är skulden till denna tillintetgörelse av nyttigheterna och vär-

deförstöring. Det är konsumtionen. Allt vad hemhushållningen gör, är, att den vidtager åtgärder för att möjliggöra konsumtionen, för att få allt i ett sådant skick, att behovstillfredsställelse kan ske — alltså produktion eller därmed jämförbar verksamhet.

Summan av det föregående är alltså, att husmoderns arbete för visso är värdeskapande och produktivt, i grund och botten alldeles likt den ekonomiska verksamhet, som utföres inom näringslivet. Förrän vi gå att draga slutsatser ur denna sanning, som vi lärt oss genom att skärskåda husmoderns praktiska sysslor, måste vi närmare betrakta den andra mera teoretiska eller andliga sidan av husmoderns gärning, nämligen husmoderns verksamhet som ledare av konsumtionen.

Husmodern saknas.

4. OLIKA SLAG AV KONSUMTION.

Den ekonomiska verksamheten genomgås av en dominerande strävan, den s. k. *ekonomiska principen*. Härunder förstås, att människan söker ordna alla sina göranden och låtanden på det ekonomiska området så, att de såsom helhet betraktade, då allt sammanräknas, med minsta möjliga uppoffring från hennes sida giva det största möjliga resultat. Endast på så sätt blir hennes verksamhet i näringslivet lönande, och den bär sig bättre eller sämre i samma mån, som avkastningen överstiger kostnaderna. Men denna sanning har giltighet även vad hemhushållningen beträffar. Även den bär sig bättre eller sämre beroende på, i vilket förhållande kostnaderna stå till resultatet. Det som man här strävar till är att så *fullständigt* och *mångsidigt* som möjligt *tillfredsställa behoven* med så *små utgifter* som möjligt.

Den ekonomiska principen i konsumtionen.

Målet för all ekonomisk verksamhet är ju ytterst konsumtionen. Nyttigheterna, som uppstått genom produktionen och vilka genom bytesverksamheten blivit distribuerade, ha fyllt sin uppgift, när de tillfredsställt ett mänskligt behov och därigenom åstadkommit tillfredsställelse och välbefinnande.

Men det finnes en sådan konsumtion, som medför endast njutning för stunden och förströelse men in-

*Konsumtion
som "lönar
sig."*

gen varaktig nytta, tvärtom kanske elände och olycka, såsom dryckenskap och omåttliga nöjen, och å andra sidan en sådan konsumtion, som förutom välbehag åstadkommer arbetskraft, hälsa och energi; detta vinnes t. ex. genom hälsosam föda, sund bostad, ändamålsenlig beklädnad o. s. v. Vid den förra alstras inga nya ekonomiska värden genom de uppfringar konsumtionen påkallat. Vid den senare åter kunna uppfringarna bliva mångdubbelt ersätta genom den nytta, förbrukningen medför. Ekonomiskt sett är naturligtvis blott en sådan konsumtion ändamålsenlig, vilken som helhet betraktad ger en tillräcklig *ekonomisk avkastning*, och den är det i desto högre grad, ju större ekonomiska värden därigenom åstadkommas. Ty vårt bestående välbefinnande, det fortsatta tillfredsställandet av våra behov, förutsätter arbete och kapital. Arbetskraften åter beror till stor del på, hurudan vår konsumtion är, och kapitalet samlas av arbetets produkter — det som efter konsumtionen återstår av inkomsterna. Att spara någonting för kommande behov, är ju ytterst viktigt för varje familj, och endast en sådan budget anses förnuftig, i vilken inkomsterna åtminstone i någon mån överstiga utgifterna.

*Oändamåls-
enlig kon-
sumtion.*

En oändamålsenlig konsumtion betingas dels av sådana behov, som kräva opropotionerligt stora utgifter i förhållande till den tillfredsställelse eller nytta, de medföra. Enligt den gängse uppfattningen äro de icke heller nödvändiga utan mer eller

mindre onödiga och kallas lyxbehov. Å andra sidan blir konsumtionen oändamålsenlig genom en dålig hemhushållning. Den nytta människokroppen får av en vårdslöst sammanrafsad, otrevlig och ohälsosam måltid, till exempel med illa gräddat bröd, ytterligt salt fisk och surt svagdricka, är mycket mindre än den, en väl tillagad, hälsosam och smaklig föda bereder, ehuru den senare kanske har åstadkommit med mindre omkostnader. Denna sida av saken skall senare behandlas.

Här skola vi närmare tala om den konsumtion, som *Lyx*. kallas *lyx* och som givit all konsumtion och t. o. m. hela hemhushållningen, som sköter om konsumtionen, en "bismak" av onödig tillintetgörelse, av att "kasta pengar i sjön". Åtminstone heter det ju ofta så, då det är fråga om att få allmänna eller enskilda medel för hemhushållningens befrämjande, att "man icke har råd till det". Pengarna behövas till produktiva ändamål, de måste användas på ett sätt som bär sig. Man ser icke och vill icke se, att även husmoderns arbete är produktivt, och att även konsumtionen genom ändamålsenliga åtgärder kan göras ekonomiskt ändamålsenlig.

Frågan om lyxen kommer allt som oftast upp, då man i hemhushållningen har att fördela inkomsterna på de olika behoven. Lyxen utövar ju, som känt, på oss en stor dragningskraft. Då vi se huru bra våra grannar eller bekanta ha det med vackra våningar och möbler, med ståtliga kalas och ele-

*Behoven
"smitta".*

ganta kläder, alltid nya efter modets växlingar, med nöjen och automobiler, uppstår inom oss en känsla av saknad eller kanske avund. Vi önska, att vi själva hade det lika bra. Vi börja känna behov, som vi icke tidigare vetat av, då vi se, huru andra tillfredsställa likadana. Behoven s. a. s. "smitta" från en människa till en annan. Just på denna omständighet beror det ju, att folken småningom utvecklat sig till kulturfolk, då även de breda lagren tillägnat sig sådana vanor och anspråk på livet, som tidigare hört hemma blott inom utvalda, bättre situerade kretsar. Sålunda har renlighet och bekvämlighet i hemmen tilltagit, skönhetssinnet har utvecklats, bildningsgraden stigit. Behovens "smittsamhet" är således en mäktig hävstång för kulturens höjande, men den kan även lätt leda utvecklingen in på villospår, och den blir farlig för den enskildes ekonomiska bestånd, om den rubbar jämvikten mellan utgifterna och inkomsterna. Vore våra tillgångar obegränsade, skulle ju frågan vara enkel att lösa. Alla de lyxbehov, vi tillägnat oss och finna nyhetens behag uti, skulle vi ha råd att tillfredsställa utan att vi därigenom skulle hindras, att på ett ändamålsenligt sätt tillfredsställa de för vår bestående välfärd nödvändiga behoven.

Men såsom sakerna nu en gång stå, så hava ju de flesta familjer alltid att kämpa mot *knappheten* i sina inkomster. Och det är en ytterst svår uppgift att få den långa raden av våra olika behov och behovs-

grupper ens något så när tillfredsställda inom de gränser, inkomsterna uppdraga. Hungern, törsten, behovet av kläder, skydd och värme, lusten att pryda sig, roa sig, att njuta av konst och litteratur, vetgirigheten, reslusten o. s. v. fordra alla vår uppmärksamhet och vilja bliva delaktiga av våra tillgångar.

Var ha vi då rättesnöret, som vi följa, när vi fördela våra inkomster på dessa olika behov? Det är den *ekonomiska principen*, som vi rätta oss efter även här. Vi sträva ju till att använda våra medel så, att vi med minsta möjliga omkostnader uppnå största möjliga tillfredsställelse, hela konsumtionen tillsammans. De behov, som vi känna intensivare och djupare än andra, undantränga de behov, som ej ha en likadan styrka, och vi använda våra medel företrädesvis för att tillfredsställa de förstnämnda behoven, då vi ju få mera "valuta" på det sättet. Först sedan de viktigaste behoven blivit tillfredsställda i en sådan grad, att de ej kännas starkare än andra behov, kunna vi tänka på att ge ut pengar även för dessa. Vår hemhushållningsbudget är resultat av ett sådant ständigt väljande och jämförande mellan olika nyttigheter och olika behov. Vi sträva till att uppnå jämnvikt mellan utgiftsposterna, och detta sker, då de sista enheter, som blivit använda till de olika grupperna, hava åstadkommit en lika stor tillfredsställelse i alla grupper.

Granska vi *utgiftsgrupperna* i de olika folklagrens

Inkomsternas fördelning på olika behov.

Jämnvikt.

familjebudgeter, se vi, att utgifterna för mat bilda en desto större procentsats av alla utgifter, ju mindre familjens inkomster äro. Hungern är alltså det av våra behov, som gör sig starkast gällande och som vi i första rummet söka tillfredsställa. För arbetarna i Finland gå 50—60 % av alla utgifter till mat; i Sverige, där arbetarna haft det bättre, 40—50 %. För lägre tjänstemän utgör denna utgiftsgrupp 30—40 % och för de bäst avlönade tjänstemännen 20—25 %. Hos verkligt rika personer är denna procentsats mycket låg. De övriga utgiftsgrupperna uppvisa icke på långt när så stora olikheter i de olika folklagrens familjebudgeter. Så hava t. ex. utgifterna för beklädnad utgjort 12—14 %, utgifterna för bostad något mindre, för lyse och värme 4—5 % o. s. v. Endast utgifterna för bildningsändamål, nöjen, resor o. a. dyl. behov äro även procentuellt taget mycket större hos de bättre situerade, än hos de mindre bemedlade. Just däri, att de förra kunna ge ut mycket mera penningar för sådana ändamål än de senare, framträder skillnaden i konsumtionen tydligast.

Förskjutningar i konsumtionen.

Nu är det ju visserligen så, att valet mellan de olika sätten att använda sina pengar oftast sker instinktivt och efter gammal vana. Vanligen är det först när inkomsternas mängd eller priserna ha förändrats, som vi komma att tänka över saken principiellt och systematiskt. Var och en har väl i minnet, huru vi under dyrtiden konsekvent minskade

våra utgifter för kläder, böcker, nöjen o. s. v. för att ha råd att skaffa oss tillräckligt med mat. Livsmedelsposten steg då oavblåtligt på de övriga utgiftsgruppernas bekostnad. Detsamma blir fallet i en familj, när familjefadern dör, och hela levnads-sättet måste läggas om. Men även prisförhöjningar verka i den riktning, att vi försöka finna något mera ändamålsenligt sätt att använda våra pengar på, så att de bereda oss större tillfredsställelse. Enligt lagen om substitutionen kunna vi då gripa till andra liknande nyttigheter, som kunna användas i stället för dem, vi tidigare använt, t. ex. margarin i stället för smör, bomullslakan i stället för linnelakan, fibrer i stället för tagel o. s. v. Men vi kunna övergå även till andra behov. Den, som slutar att röka, förnöjer sig med sötsaker, och den, som inte har råd att göra en utrikesresa, kan köpa sig en segelbåt, för att med segling friska upp sig.

Genom en dylik omläggning av konsumtionen, vilken leder till minskad efterfrågan, är det som konsumenterna kunna värja sig mot oskäligen prisförhöjningar, vilka ofta förekomma t. ex. till följd av att någon industrigren förtrustats. På samma gång är den ett uttryck för husmödrarnas bemödanden att ordna sina inköp så förmånligt som möjligt. De fatta sina beslut först efter att ha sökt reda på och provat olika förnödenheter, jämfört olika möjligheter och kommit på det klara med, vad som ekonomiskt sett synes vara mest fördelaktigt.

3. *Husmoderns ekonomiska gärning.*

5. HUSMODERN SOM LEDARE AV KONSUMTIONEN.

Av det föregående har redan framgått, att det är husmodern, som främst bär ansvaret för det sätt, på vilket konsumtionen planlägges och ledes. Visserligen gör hon det icke allena utan åtminstone i större frågor i samråd med mannen, ofta med hans hjälp och stöd, ofta kanske utan att förstås av honom, eller t. o. m. missförstådd, tvungen att handla antingen mot sitt eget bättre vetande eller — på eget bevåg — mer eller mindre mot hans vilja.

*Utgifterna
för mat.*

Några sidor av denna fråga måste här ännu närmare granskas. Det finnes ett område, som i alldeles särskild grad ger husmodern tillfälle att visa sin skicklighet — eller oskicklighet — vid ordnandet av konsumtionen, och det är i fråga om den viktigaste av utgiftsposterna — maten. Härvidlag är det ju alls icke nog att lita blott på sin instinkt och sitt vanliga sunda förstånd. På detta område lider husmödrarnas yrkeskunnighet i allmänhet av mycket stora brister, vilka vi ofta känna oss ganska besvärade utav. Vi borde ju kunna skilja mellan goda och dåliga, mellan förfalskade och oförfalskade varor. Vi göra även vårt bästa, och ändå begå vi misstag, emedan vi icke äga tillbörlig varukännedom.

I synnerhet vad matvaror beträffar, borde vi kunna följa de råd och vinkar *näringsfysiologien* kan ge oss. Lantbrukarna ha ju redan för länge sedan lärt sig att operera med "foderenheter" och att räkna ut, huru kreatursfödan skall sammansättas på ändamålsenligaste sätt med minsta möjliga omkostnader. Äro sådana synpunkter av ekonomisk vikt i ladugården och stallet, så äro de det säkert i lika hög grad även vad människornas egen kost beträffar. Härvidlag kan instinkten vara god vägvisare, men den kan också lika lätt föra vilse.

De olika födoämnena innehålla ju helt olika mängder näring, så att till exempel 100 gr fett motsvara 2 kg fisk. Med livsmedlens näringsvärde förstår man deras förmåga att under förbränningen i kroppen alstra värme, och denna mätes i värmeenheter, *kalorier*. Av de särskilda livsmedlens pris i förhållande till deras näringsvärde beror naturligtvis, hur för delaktiga de bli att använda ur ekonomisk synpunkt. Följande tabell, som stödjer sig på beräkningarna angående medelpriset för livsmedel år 1926 i Sverige, enligt *Sociala Meddelanden*, ådagalägger, huru mycket 10,000 nettokalorier kommo att kosta vid användning av olika livsmedel.

Näringsfysiologiens lärdomar.

Billiga och dyra livsmedel.

	Medelpris år 1926	Kostnad pr 10,000 kalorier
	öre	öre
Sammalet rågmjöl, kg	28	97
Havregryn, kg	46	124
Vetemjöl, kg	48	143
Potatis, 5 liter	45	155
Risgryn, kg	53	156
Gula ärter, kg	48	160
Bitsocker, kg	71	181
Växtmargarin, kg	166	215
Mjukt rågröd, kg	48	220
Separerad mjölk, liter	8	235
Sötlimpa, kg	66	275
Oskummad mjölk, liter	22	338
Salt sill, kg	66	426
Mejerismör, kg	337	437
Färskt fläsk, kg	238	506
Färsk strömming, kg	75	833
Fårkött, stek, kg	238	1246
Nötkött, stek, kg	210	1338
Ägg, tjog	247	1764
Gädda, kg	191	4442

Av tabellen framgår tydligt, huru mycket billigare vegetabierna, i synnerhet mjöl, gryn och potatis, äro än de flesta av de livsmedel, som härstamma från djurriket. Egendomligt förefaller det, att även sockret, som ändå ganska allmänt anses för en lyxvara, hör till våra billigare näringsämnen. Margarin är

hälften billigare än smör, rågbröd och separerad mjölk likaså. Både fläsk och strömming äro dyrare än smör, kött är 3 gånger dyrare, ägg äro 4 gånger och gädda 10 gånger dyrare. Gädda är 20 gånger dyrare än rågbröd. Konsten att sammansätta maten ekonomiskt består naturligtvis däri, att vi använda de i förhållande till sitt näringsvärde dyrare eller dyraste livsmedlen endast i den mån födans mångsidighet och smaklighet samt omväxling kräva det.

Livsmedlens värdeskala ställer sig naturligtvis i någon mån olika på olika orter och vid olika tidpunkter till följd av säsong- och konjunkturförändringar. För att under olika förhållanden kunna sammansätta matsedeln på mest ändamålsenliga sätt borde husmödrarna uppmärksamt följa med prisförändringarna och deras inverkan på värme-enheter-
nas dyrhet och — så vitt möjligt — rätta sig därefter. Det är ju i allmänhet svårt att vidtaga ändringar i den konsumtion familjen vant sig vid. Knappast på något annat område kommer de ekonomiska företeelsernas beroende av människornas seder och bruk så tydligt till synes som vid förbrukningen och särskilt i vårt förhållande till vår föda. De livsmedel, man är van vid, har man mycket svårt att undvara; nya och främmande åter kännas desto mera motbjudande, ju lägre kulturståndpunkten är; de bildade ha större anpassningsförmåga, vilket man i flera länder kunnat lägga märke till, t. ex. vad mar-

*Gamla seder
och för-
domar.*

garinet beträffar. Det vore därför ytterst viktigt, att genom uppfostran och upplysningsarbeté få sådana gamla vanföreställningar och fördomar upphävida, som göra, att konsumtionen icke kan ordnas förnuftigt, utan husmödrarna tvingas att använda onödigt dyra matvaror, fastän man kunde erhålla lika hälsosam och välsmakande föda genom billigare näringsmedel.

Naturligtvis kan man icke ordna människornas näringsförhållanden endast med detta mål för ögonen. Både den allmänna erfarenheten och vetenskapen äro ense om vikten av, att maten även är *omväxlande, smaklig* och riktigt sammansatt. Detta måste husmödrarna ju också beflita sig om, liksom även om matens *vitaminhalt*, varom det på de senaste åren talats så mycket. Men i varje fall skulle man genom att taga hänsyn till näringsfysiologiens lärdomar kunna ordna utgifterna för maten så, att man med mindre kostnader kunde åstadkomma en lika god eller t. o. m. bättre föda än tidigare. Och detta är just, vad den ekonomiska principen fordrar.

*Olika behov
få företräde.*

Från de olika folklagrens hushållskonton, vilka naturligtvis grunda sig på medeltal, förekomma i verkligheten många och stora individuella avvikelser. I synnerhet gives det för dem, som kunna tillåta sig en rikare behovstillfredsställelse, många tillfällen att välja mellan det ena eller det andra sättet att använda sina pengar på.

De försiktiga tänka på de kommande behoven och

knappa in på mindre viktiga förhandenvarande behov för att kunna göra besparingar, taga försäkringar o. s. v. För många andra kännes det omöjligt att avstå från något, som just i detta nu kunde användas. Andra ha en sådan okuvlig vetgirighet och så starka ideella böjelser, att det lekamliga och materiella för dem betyder så litet, att de t. ex. gärna svälta, för att kunna studera och skaffa sig böcker. Många personer offra en del av sina inkomster — de må vara än så knappa — för allmännyttiga ändamål. Andra med t. o. m. större inkomster tänka blott på det, som kan gagna deras egen familj. Och vi känna mödrar och fäder, som äro viliga att för sin egen del avstå från nästan vad som helst, för att kunna ställa det bra för sina barn. Men vi känna också en annan typ av föräldrar, de som mest tänka på sig själva, lämna sina barn vind för våg, för att själva taga ut av livet allt vad det har att bjuda på av njutning, förströelse och bekvämlighet. Ytterlighetsfallet av en sådan egoism företräder drinkaren, som offrar hela familjens välfärd för sin passion.

Även andra motsatser förekomma i människornas sätt att tillfredsställa sina behov. Somliga bo trångt och osunt för att kunna pråla med sin klädsel; andra åter äta dåligt för att ha råd att roa sig duktigt. De tänka alltså på sådant, som *för stunden* synes ge största tillfredsställelse. De, som tänka på vad som kan tillförsäkra människan *bestående* välfärd, offra

sina medel i främsta rummet på sådana behov, som väckts härav, såsom t. ex. god föda, en rymlig bostad, sport och annan sundhetsvård.

Livsåskådningens betydelse.

Vi kunna alltså se stora olikheter i människornas sätt att fördela sina inkomster på de olika behoven, vilket beror därpå, att behovens värdeskala växlar hos olika människor. Några finna den högsta njutning och tillfredsställelse i sådant, som andra kanske icke alls bry sig om, och tvärtom. Och detta beror i största grad på människornas allmänna tankeriktning, på den *livsåskådning*, den uppfattning om livets ändamål och högsta värden, de tillägnat sig. Rangskalan för livets olika behov och dessas intensitet påverkas i hög grad av denna människornas sinnesriktning, och det är därför olika behov hos olika människor träda i förgrunden och undantränga andra. Ändringar i människornas tänkesätt, strävanden och ideal hava även till följd ändringar och förskjutningar i konsumtionen. Vi må blott tänka på, vad ett nyvaknat intresse för idrott och sund kroppskultur kan verka hos ungdomar, vilka till följd därav undvika både tobak och alkohol, nattvak och nöjen och all sådan konsumtion, som kan skada dem på deras bana. För ett folk är det därför av allra största betydelse, även i detta hänseende, om den allmänna sinnesriktningen är sådan, att den befrämjar en förnuftig och ändamålsenlig konsumtion, som åstadkommer hälsa och arbetskrafter, lycka och förnöjsamhet och frambringar tillräckligt nya vär-

den i stället för dem, som tillintetgjorts. Till en mycket stor del är det husmödrarna, som skapa familjens uppfattning om sådana ting. Genom uppfostran inplantas moderns tänkesätt och grundsatser i barnens sinnen. Men detta sker även indirekt genom den konsumtion, barnen bliva vana vid i hemmet och som är ledd och organiserad enligt moderns principer.

Husmodern som ledare av konsumtionen är på samma gång en väktare av nationens ideal och livs-åskådning.

6. HUSMODERN I FÖRHÅLLANDE TILL DEN YTTRE VÄRLDEN.

*Husmodern
och bytes-
verksam-
heten.*

Gentemot sin familj står husmodern i ett natural-ekonomiskt förhållande, såsom ovan framhållits. Men gentemot samhället och den yttre världen i allmänhet uppträder hon såsom alla andra på byteshushållningens stadium. Det är ju husmodern, som för det mesta representerar familjen i bytesverksamheten vad inkomsternas användning till utgifter-
na beträffar.

Härvid handlar hon efter den ekonomiska principen och söker att ernå så mycket nytta som möjligt med minsta möjliga utgifter. Detta har även framgått av det föregående. Men husmödrarnas verksamhet på detta område har icke endast betydelse för den privata ekonomien. Deras åtgöranden ha även stor allmän betydelse: det är ju sist och slutligen just husmödrarna, som besluta, vilka varor i landet som få avsättning och vilka icke förbrukas. Härigenom blir husmodern, ledaren av konsumtionen, på sätt och vis även *ledare av produktionen*. Det är många viktiga frågor av allmän art, som hänga samman med detta.

*Den inhem-
ska produk-
tionen.*

Främst kommer då frågan om den *inhemska produktionen*. Husmödrar, som sakna nationalekonomisk

bildning och känsla av ansvar för det hela, falla lätt offer för all slags energiskt bedriven reklam, som lovar "guld och gröna skogar". Då de även sakna varukänedom, händer det icke sällan, att på detta sätt sådana fabriker, som bedriva illojal konkurrens och producera dålig vara, bli understödda av husmödrarna och få avsättning för sina varor framom verkligen lojala och hederliga firmor. Å andra sidan är det de utländska affärsmännen, som draga nytta av husmödrarnas lättrogenhet och lust att löpa efter det, som gäller för att vara fint och kontinentalt. Sålunda importeras till landet en stor mängd sådana varor, som antingen äro underhaltiga till sin kvalitet eller onödigt dyra — till skada både för familjerna, som använda dem och för den inhemska industrien, som gått miste om förtjänst och arbete. Ett gott omdöme hos konsumenterna i allmänhet och husmödrarna i synnerhet är därför av största vikt för nationalhushållningen. Naturligtvis är det icke vår skyldighet att kritiklöst foga oss efter den inhemska industriens fordringar, om de äro orimliga. Det har ofta förekommit fall, i vilka en utländsk konkurrens varit en mycket hälsosam regulator för industrigrenar inom landet, vilka underlåtit att följa med utvecklingen vad de tillverkade varornas kvalitet beträffar eller fordrat för höga pris kanske i skydd av höga tullar, som lätt invagga den inhemska produktionen i en självförnöjd och likgiltig trygghet, eller tack vare monopolartade sammanslut-

ningar, som göra slut på den inhemska konkurrensen. I alla händelser är det lätt att se, huru viktigt det är för landet att husmödrarna vid sina uppköp, som ledare av konsumtionen, giva företräde åt en verkligen god inhemska vara, när denna är lika billig som den utländska. Det sätt, på vilket husmoderyrket utövas, återverkar således på alla andra yrken.

Kontroll- och undersökningsanstalter.

Då husmödrarna i allmänhet icke besitta möjlighet att genom undersökningar skydda sig mot falsk reklam och dålig vara, äro sådana *kontroll- och undersökningsanstalter* av stor betydelse, som kunna ge utlåtanden om livsmedlens och andra förnödenheter kvaliteten samt om ändamålsenligheten av maskiner, arbetsredskap och nya tekniska anordningar för det husliga arbetet. I en del länder hava några stora tidskrifter eller organisationer på det husliga området grundat sådana anstalter, på vilkas utlåtande husmödrarna kunna lita. Utom att på detta sätt den husliga ekonomien får direkt hjälp och nytta på sådana områden, där den enskilda husmodern har det svårt eller omöjligt att reda sig själv, ha sådana anstalter stor betydelse även därigenom, att de kunna bilda en länk mellan konsumtion och produktion. Genom dem kunna nämligen husmödrarnas önskemål nå fram till dem, som besluta om produktionen, och många nyttiga produkter och förbättringar kunna därigenom åstadkommas. Husmödrarnas praktiska insikter och mångsidiga erfa-

renhet länder produktionen till gagn, och husmödrarna åter göras bekanta med det, som produktionen å sin sida kunnat åstadkomma i fråga om nyheter och förbättringar.

I våra dagar finnes det även en annan och ändamålsenligare förbindelse mellan konsumtion och produktion och ett medel att tillförsäkra konsumenterna en duglig vara till skäligt pris — alltså underlätta konsumtionsledarens arbete — och det är *kooperationen*, särskilt i form av konsumtionsföreningar.

Kooperationen.

Dessa föreningar med sina kooperativa butiker känna numera alla. I Sverige är ju mer än $\frac{1}{5}$ av landets hushåll genom dem kooperativt organiserade. Men den nytta och fördel de medföra kunde naturligtvis likaväl komma en ännu mycket större del av befolkningen till godo. Det är just genom husmödrarna, som vägen till familjerna och hushållen här bäst kan gå, ty det är ju för det mesta husmödrarna, som sköta om uppköpen till hemmen. Om husmödrarna äro vakna och följa med sin tid, komma de att såsom ledare av konsumtionen otvivelaktigt begagna sig av detta utomordentliga medel för att göra sina uppköp så förmånligt som möjligt.

Då de kooperativa butikerna sälja varor, som genom de stora kooperativa partiaffärerna undersökts till sin kvalitet, skyddas konsumenterna härigenom mot förfalskade eller underhaltiga varor. Genom återbäringen på inköpen få husmödrarna en del av

sina penningar tillbaka, vilket ju betyder det samma, som att ha köpt varorna i motsvarande mån billigare. Dessutom kunna kraftiga konsumtionsföreningar målmedvetet arbeta på att nedpressa den allmänna prisnivån på orten. På detta sätt gagna de icke endast sina medlemmar utan även den stora allmänheten. Blotta tillvaron av kooperativa sammanslutningar har ofta visat sig vara ett skydd mot prisförhöjningar på olika områden. Genom direkta ingripanden — man må blott tänka på lokala bagerier och charkuterifabriker eller på Kooperativa förbundets margarinfabrik, kvarnindustri, sko- och galoschfabriker — har konsumentkooperationen kunnat bryta monopol inom produktionen. De hälso-samma verkningarna härav ha visat sig på många-handa sätt. Starkt organiserade karteller med monopolistiska pristillämpningar ha blivit sprängda, och deras godtyckliga prissättning omöjliggjord till gagn för hela folkhushållningen och de enskilda familjerna.

Det är således en ytterst viktig fråga även från det allmännas synpunkt betraktat, om husmödrarna förstå att samla sig omkring de kooperativa företagen för att göra dessa så ekonomiska som möjligt och för att även husmödrarnas intressen genom dem måtte värnas i samhället.

*Aterupp-
stånden
självhus-
hållning.*

De stora konsumentkooperativa sammanslutningarna, som antingen ställa sig i direkt förbindelse med produktionen — det må sedan vara med egna

medlemmar, som behöva avsättning för sina lantbruksprodukter, eller med andra företag hemma eller i utlandet — eller också själva driva produktion i stor skala, avse att göra den ekonomiska organisationen enklare och mera rationell än tidigare. Mellanhänderna bära, så vitt möjligt avskaffas. På sätt och vis betyder detta en återgång till *självhushållning* i stor skala: egen gemensam produktion för egna medlemmar — såsom förhållandet var under den konsekvent genomförda hemhushållningens tid, men moderniserad självhushållning med många olika ekonomiska enheter förenade genom bytesakter och således ett helt annat förhållande än det, som råder inom hemhushållningen, den direkta arvtagaren av förhållandena på naturhushållningens stadium.

4. Raimondens strömsågs försök

7. HUSMODERNS ARBETE JÄMN- STÄLLT MED ANDRA YRKEN.

Det är icke allenast genom fel i ledningen av konsumtionen, som vår förbrukning blir oändamålsenlig och för dyr, utan detta sker även genom fel i den praktiska delen av hemhushållningen.

Huru företagen bli lönande.

I det föregående ha vi sökt framhålla, hurusom husmoderns arbete är värdeskapande och produktivt och således jämförbart med den ekonomiska verksamhet, som utföres i näringslivet. Nu frågas, vilka de medel äro, som näringarna använda för att ordna sin verksamhet så ekonomiskt som möjligt, för att med andra ord med minsta möjliga uppoffringar ernå största möjliga resultat. Och svaret är, att det i främsta rummet är *yrkesskicklighet* och ändamålsenliga *produktionsmedel*, som härvidlag anses vara av nöden.

Det gäller inom företagen att reducera kostnaderna så mycket som möjligt. Därför ersättes den dyra mänskliga arbetskraften med mekanisk kraft, därför ser man till, att arbetarna få fackkunskaper och vana vid sitt arbete, och att arbetet organiseras så, att tid och kraft icke onödigt gå förlorade. Denna strävan yttrar sig i det bekanta Taylor-systemet, i arbetets vetenskap och den psykotekniska metoden. Arbetet

rationaliseras på detta sätt allt mera. Tillika åläggas arbetarna den största sparsamhet vid användandet av råvaror och brännmaterial. Och ångpannor och maskiner likasom även själva produktionsanläggningarna byggas och anordnas möjligast ändamålsenligt i syfte att underlätta och befrämja både sparsamheten och arbetet och öka produktiviteten.

Dessa strävanden för ökad yrkesskicklighet och förbättrade tekniska hjälpmedel ha även blivit kraftigt understödda av samhället och statsmakten. Man har konstaterat, vilka stora ekonomiska värden det här gäller antingen att vinna eller förlora. Det finnes ju en stor mängd yrkesskolor med statsunderstöd och även högskoleundervisning på alla näringsområden, och man måste ha en viss grad av yrkesutbildning, innan man kan ägna sig åt viktigare sysselsättningar. En mängd rika, mäktiga föreningar och halvofficiella organisationer arbeta med syfte att höja lantbruket eller industrien och handeln, att bekantgöra nya uppfinningar och metoder i de vidaste kretsar, att tillvarata hantverkets eller industriens intressen, att leda handeln in på nya och mera lönnande vägar. Det anses som den naturligaste sak i världen, att dessa synpunkter iakttagas inom näringslivet. Både den enskilda och samhället äro på det klara härmed och handla därefter.

Men så snart man kommer över till den egentliga *hemhushållningen* och betraktar den verksamhet, vars ändamål icke mera är att skaffa inkomster utan

4. *Husmoderns ekonomiska gärning.*

endast att till familjens bästa använda det, som redan anskaffats, glömmmer man i allmänhet mycket lätt yrkeskunskapens betydelse och på samma gång nyttan av att arbetet ordnas rationellt och att lämpliga, arbetssparande redskap användas.

*Fackkun-
skaper i hem-
hushållning.*

Yrkeskunskapen på det husliga området står ju nu för tiden mestadels ganska lågt. Den genom hävd förvärvade praktiska kunskapen, som gick i arv från mor till dotter, har genom nutidens skolgång, den tekniska utvecklingen och kvinnornas förvärvsarbete gått mycket tillbaka, ja inom flera kretsar t. o. m. totalt försvunnit. Fackundervisning i modern mening meddelas i en mängd skolor, men det är blott en liten bråkdel av alla blivande husmödrar, som kan bli delaktig av den. Och på samma sätt är det även i samhällslivet blott en liten bråkdel av den omsorg och det understöd, näringslivet åtnjuter av samhället, som faller på den inre ekonomiens lott, som tillfaller skolor, föreningar och den högre undervisningen på hemhushållningens område. Det är endast några få "smulor från de rikas bord". Och ändå får ju den husliga ekonomien omhand nästan allt det, som förtjänas på näringslivets alla olika områden. Nyttan och vikten av en systematisk utbildning för den husliga verksamheten inses i allmänhet ännu icke. "Äta och dricka kan man utan att ha gått i skola", heter det ju ofta, och "man kan nog koka sin gröt och sin potatis utan någon yrkesundervisning".

På samma sätt förhåller det sig vad beträffar de

arbetsredskap och hjälpmedel, som stå den husliga ekonomien till förfogande, d. v. s. *bostädernas* utrustning i detta hänseende. Sådana arbetsrummen i hemmen ofta ännu äro, obekväma, opraktiska och utan alla anordningar för att underlätta arbetet, omöjliggöra de en rationell hushållning. Till följd därav går också en mycket stor del av undervisningen i hushållsskötsel totalt till spillo, då det, som flickorna lärt sig, icke med bästa vilja kan förverkligas i hem, vilka knappast ha annat att bjuda på än ett tak över huvudet.

*Bostäderna
och deras
utrustning.*

Slutsumman av det sagda är, att för närvarande alldeles *obegripliga motsatser* äro rådande i fråga om de principer, människorna följa å ena sidan på näringslivets och å andra sidan på hemhushållningens område, oaktat arbetet är av samma natur och självfallet underkastat samma ekonomiska lagar och kräver samma omsorg. En lantbrukare anses allmänt för dåraktig, om han håller sina kreatur i en mörk och smutsig ladugård och låter dem skötas och utfordras av okunniga och vårdslösa personer. Men varken hans grannar eller samhället ha någonting att anmärka, om han själv med hustru och barn bor i rum, som aldrig kunna vädras ordentligt, och om omsorgen om familjens föda och vården av hans små människotelningar äro anförtrödda åt en kvinna, som i själva verket inte har en aning om, hur hon därvid skall förfara. Det förekommer ju icke sällan, att en lantbrukare, som inreder sin ladugård på det mest

*Motsatta
principer
ifråga om nä-
ringar och
hemhus-
hållning.*

tidsenliga sätt, med vattenledning, ändamålsenliga anordningar för utfodring och rengöring o. s. v. för att underlätta kreaturssköterskans arbete, låter sin egen hustru hemma i köket reda sig bäst hon kan, utan vattentillförsel och utan torr ved, utan ordentliga förvaringsställen och med alla de andra oekvämlichkeiten och det oekonomiska arbetssätt, som redan hennes mormors mor i tiden haft att dras med.

Uppfattningen om vikten av yrkesskicklighet och ändamålsenliga produktionsmedel vid näringsverksamheten grundar sig naturligtvis på erfarenheten om den *ekonomiska skada*, som det motsatta förhållandet för med sig, och den ökade produktivitet, som efter företagna förbättringar i dessa hänseenden kunnat framvisas genom bokföring. Den brist på förståelse för dessa sanningar, som gör sig gällande, då de skola tillämpas på den husliga ekonomien, beror åter därpå, att männen icke se och icke känna den skada, som på detta område sker — det stora *slöseri med arbetskraft*, med *varor* och *penningar*, som är en följd av illa skötta och dåligt utrustade hushåll, vilka förena onödigt stora utgifter med ett bristfälligt tillfredsställande av behoven. Detta kan icke genom någon bokföring ådagaläggas. Hemhushållningens produkter bli ju icke sålda och värderade genom sitt pris, d. v. s. genom den inkomst de bringa. De lämnas direkt till konsumtionen och få sitt värde genom denna. En stor del av de skador, som uppstå, komma till synes blott på omvägar och

efter längre tider och kunna knappast ens bli bokförda i vanlig mening. Till följd härav väcka skador och misstag på detta område icke omedelbart samma uppseende som de fel, vilka begås inom näringslivet och som hava till följd minskade inkomster. Icke desto mindre kunna de förra lända till lika stort eller ännu större men än de senare.

Är det verkligen icke såväl för den enskilda som för nationen till lika stor skada, om det i hundratusentals hem eldas "för kråkorna" i dåliga eldstäder, som att det slösas med brännmaterial i fabriker? Är det icke en ekonomisk förlust av första rang, om flera hundratusen eller kanske några miljoner husmödrar i ett land alla dagar låta någon matrest förskämmas eller om de fördärva någon måltid eller använda onödigt dyra livsmedel i stället för billigare med samma näringsvärde? Är det kanske en småsak för folkhushållningen, om livsmedelsförråden förfaras i källare, som äro odugliga till följd av mögel och fukt och råttor, eller i olämpliga visthus eller i skafferier, vilka blivit anbragta invid den hetaste väggen i huset eller kanske i värsta fall just bredvid spiseln! För den arma befolkningen i städerna betyder den totala bristen på förvaringsrum, tambur inberäknad, utom en oändlig oreda och trängsel i det enda boningsrummet, tillika en förhöjning av livsmedelskostnaderna. Några förråd kunna ju icke där förvaras, utan allt måste köpas i detaljhandeln för gången. Bristen på potatis-

*Slöseriet med
varor och
penningar.*

källare tvingar den fattigaste delen av stadsinvånarna att äta den dyraste potatisen! Stora förluster kunna likaledes åsamkas familjerna genom att tvätten skötes illa, att vinterkläderna icke skyddas mot mal, att strumporna lämnas ostoppade o.s. v. samt genom husmödrarnas brist på varukännedom, som gör, att oduglig eller dålig vara inköps. Försöker man räkna ihop, huru stora förluster under ett års förlopp på detta sätt förorsakas t. ex. i ett land med $1\frac{1}{2}$ miljoner hem, så blir resultatet sannerligen icke små summor.

*Slöseriet med O*ch sedan den *förspilda arbetstiden och -kraften!*
arbetskraft. Är det icke en ekonomisk faktor, värd att taga med i beräkning, om genom okunnighet och brist på lämpliga hjälpmedel de sysslor, en husmor och hennes biträden ha att fullgöra, taga en mycket längre tid och mycket mera krafter i anspråk än som kunde behövas? Jag tänker på bärandet av vatten från avlägsna brunnar på landet eller från en vattenpost på gården till de översta våningarna i en hyreskasärn i stadens utkanter. Huru går det att bada små barn eller sjuka under sådana förhållanden? Jag tänker på soffor och sängkläder, som icke kunna piskas på någon balkong, utan måste släpas ut på gården från de översta våningarna, eller på kalla tvättstugor, fulla med ånga och os, men utan belysning, utan trall på golvet, utan möjlighet att skölja kläderna där, och sedan på det svåra bärandet av korgar med våta, tunga kläder genom smala, branta kökstrappor upp

till vinden. Och fönstren, som även i höga hus måste tvättas utifrån, vilket är både besvärligt och livsfarligt. Och de onödiga, oräkneliga stegen, som måste tagas därför, att de väggfasta bänkarna och skåpen och spiseln i köket äro olämpligt placerade. Jag tänker på småbrukarens hustru — vem är väl mera nedtyngd av arbete än hon med barn och höns och kor, med höbärgning och hemmets hushåll på samma gång — hon, som till råga på allt nästan steks i den upphettade stugan med den stora obekväma bakugnen — plågad även av myriader flugor, som hava sitt hemvist i ladugården bredvid.

Allt detta är icke endast "missbrukad kvinnokraft", för att använda Ellen Keys uttryck, det är i högsta måtto *missbrukad arbetskraft* överhuvud och en misshushållning, som aldrig tillåtes på näringslivets område, där allt skall ske rationellt och ändamålsenligt. Är en sådan endast då icke till skada för samhället, då den sker inom den husliga ekonimien? Kan icke husmoderns och hembiträdenas tid användas på ett mera nyttobringande sätt än med att "bära vatten i ett såll", vilket en stor del av deras nuvarande bråk och bestyr påminner om?

Jo visst. Är det fråga om en lantbrukarfamilj, så kan den genom skicklighet och nyanordningar vunna tiden användas för själva lantbruket. Detta argument för reformering av den inre ekonomin har för några år sedan uttryckligen framhållits av chefen för lantbruksstyrelsen i Finland. Är det åter-

*Nyttan av
nyanord-
ningar.*

igen fråga om ett hem i staden, kan husmodern härigenom få möjlighet också till förvärvsarbete. I andra fall kan hon reda sig utan hembiträde eller åtminstone med mycket mindre hjälp än förr och ändå få sitt hem skött enligt nutida människors fordringar på livet. Vad möjligheten att reda sig med mindre tjänstefolk betyder för en familjs ekonomi under nuvarande löneförhållanden, är lätt att inse. Det är ju också känt, att just bristen på kvinnlig arbetskraft varit en mäktig drivfjäder till allehanda förbättringar på bostadsområdet t. ex. i Skandinavien och Amerika.

Nu frågas blott: Är nyttan av nyanordningar verkligen så stor, att det lönar sig att för deras skull vidtaga dyra åtgärder?

Hittills ha de, som hava makten, svarat "nej" på en sådan fråga. "Om hustrun och pigorna ha det för bekvämt, så bli de lata och odugliga". Man kan nog tänka sig en sådan möjlighet, att den vunna tiden skulle användas till lättja. Men detta skulle säkerligen blott hända i undantagsfall. Om de husmödrar, som nu äro alldeles överlastade med arbete i sina ytterst obekväma hem, kvinnor, som redan vid unga år förlorat sin glättiga vänlighet och löpa fara att åldras i förtid, bli sjukliga, bittra och "trätande käringar", om dessa nationens trälar och martyrer fingo en stund på dagen till övers för att vila sig — såsom männen ha i alla arbeten — så borde ingen missunna dem det. Ty de äro ju folkets mödrar, på

dem beror ju i främsta rummet det kommande släk-
tets hälsa, hemannens lycka, mannens trevnad och
barnens uppfostran. De borde ju också skonas litet.

Är det fråga om mycket dyra nyanordningar, så-
som installering av gas och elektricitet, så måste det
ju tämligen väl kunna kalkyleras, i vilka fall de kom-
ma att bära sig och i vilka fall ej. Det är ju även
på industriens område så, att många stora och vär-
defulla uppfinningar icke bära sig i små förhållan-
den. Men i de flesta fall är det ju blott fråga om
mycket obetydliga ting, en diskbänk, ett skåp, ett
skafferi, vilka icke alls behöva bli dyrare, ehuru de
äro oändligt mycket bättre än de opraktiska anord-
ningar av samma slag vi nu ha, blott de från bör-
jan tagas med i planen för reparationer och nybygg-
nader och det blott anlägges synpunkten, att de skola
vara arbetsbesparande. Just detta är ganska viktigt
att komma ihåg, när det gäller en stor del av de
förbättringar, vi drömma om till våra bostäder. Och
även i de fall, då nyanordningarna verkligen bliva
kostsamma, såsom uppförandet av nya kakelugnar
eller dugliga källare, så skulle man inte länge tveka
att genomföra dem, om man lärt sig att även på detta
gebit räkna med vinst och förlust.

Alla strävanden till reformer på detta område äro
fåfänga, så länge inte de, som ha makten att besluta
om dem, lära sig inse, vilka ekonomiska förluster
uppstå genom de onödigt stora utgifter, som det nu-
varande samläget för med sig. Därförutan få vi al-

*Direkta och
indirekta
skador.*

drig en allmän undervisning i huslig ekonomi eller praktiska bostäder. Fördens skull måste vi tala om dessa förluster, tills de börja framträda även i männens bokföring. Men härvidlag måste vi alltid tillika påpeka de *medelbara förluster*, som förorsakas genom bristfällig och oändamålsenlig behovstillfredsställelse och som kunna vara mångdubbelt större än de direkta förlusterna. Om dem vittna i flere länder på ett sorgligt sätt de siffror, som ådagalägga *spädbarnsdödligheten* och dödligheten i *tuberkulos* eller förekomsten av *magkatarr* och andra sjukdomar, som i årtionden tära på människors hälsa och arbetskraft. Allt detta måste även beaktas, då frågor rörande den inre ekonomien äro före. Lönar det sig icke bättre för en nation att låta de unga flickorna lära sig sköta ett hushåll hygieniskt, så att icke hemmen till följd av dåligt diskade kärl, odammade sängkläder, ovädrade rum och orena mattor rent av besmitta hela befolkningen i vissa delar av landet, lönar det sig icke bättre att genom upplysning motarbeta sådant än att vårda och livnära tusende och tiotusende sjuklingar — alldeles fränsett den sorg, olycka och det elände, som sjukdomen förorsakar hela familjen? Och är icke livet också mera värt att leva för en man, som icke endast sørjt för sina kor och kalvar och sett till att kreaturssköterskan har det bra, utan även vårdat sig om sina egna barn, så att de fått en människovärdig utveckling, och sko-

nat sin livskamrat, så att hon icke dukat under till följd av överansträngning och brist på hjälpmedel?

Betrakta vi saken ur vilken synpunkt som helst, så finna vi, vilken oändligt stor ekonomisk betydelse den husliga ekonomien och husmoderns arbete ha, samt vilken ekonomisk vinst ett folk kunde göra av att äga yrkeskunniga husmödrar och ändamålsenligt utrustade bostäder.

Att detta icke ännu allmänt erkännes, beror därpå, att nutidsmänniskans tankegång så behärskas av byteshushållningen och de i samband med denna ekonomiska organisation stående företeelserna, att hon likasom mist förmågan att klart uppskatta sådana ekonomiska företeelsers karaktär och betydelse, som framträda i en äldre skepnad, d. v. s. grunda sig på naturhushållningens organisationsform. Det är därför av allra största vikt att dessa frågor bli flitigt diskuterade och därigenom bekanta för allmänheten. Man måste lära sig att *värdera i pengar* — det vanliga sättet i byteshushållningens högt utvecklade tidsvarv — de prestationer husmödrarna utföra, de nytigheter, som passera genom deras händer, och de produkter de leverera till konsumtionen. I Finland har man beräknat, att ensamt den del av befolkningen, ungefär 65 %, som livnär sig med lantushållning, konsumerar varor för inemot 6 miljarder mark (nära 600 miljoner kronor) om året, och att det arbete, som erfordras för födans tillredande, kan vär-

*Värdering i
penningar.*

deras till över en miljard mark.¹ Om dylika fakta intränga i allmänhetens medvetande, kommer man säkert att helt annorlunda värdera husmoderns arbete än förr.

Kapitalbildningen.

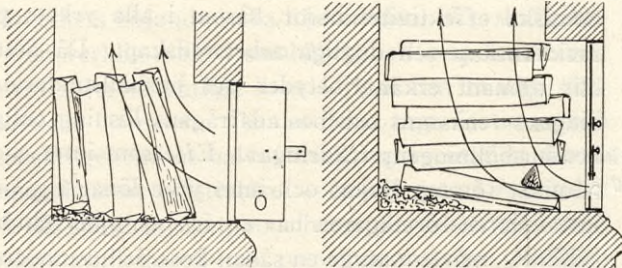
Vid nuvarande ekonomiska konjunkturen, med den skarpa internationella konkurrens som råder, blir det allt tydligare i synnerhet för små nationer med ringa nationalförmögenhet, vilken oändligt viktig faktor en ökad *kapitalbildning* utgör för nationens ekonomiska självständighet och utveckling; klagomål över minskad kapitalbildning ha ofta hörts, och ju svårare det blir att under tryckta förhållanden och hård konkurrens få näringarnas avkastning ökad, desto större skäl är det att rikta uppmärksamheten på utgifterna och den husliga ekonomien. Det, som årligen kan kapitaliseras, är ju näringslivets avkastning minus den årliga konsumtionen. Och blott genom

¹ Man torde i Sverige kunna beräkna den genomsnittliga inkomsten till 3,000 kr. per år för mindre inkomsttagare, varvid jordbruksarbetare komma något lägre även sedan deras naturaförmåner beräknats efter vanliga detaljpriser och rätt betydande grupper bland industriarbetare och lägre tjänstemän komma något högre vid jämn inkomst. För bättre situerade hushåll är givetvis beloppet större.

Beräknas förbrukningen av matvaror till i medeltal 40 % av inkomsten, skulle husmödrarna i landets 1,500,000 hushåll använda och förädla dylika varor för minst 1,800 milj. kr. Allt detta är ungefärliga siffror, vilka dock icke torde vara överdrivna. De bevisa vilken betydande del av nationalinkomsten, som av husmödrarna förvaltas ekonomiskt eller oekonomiskt, och summan stiger nästan till det dubbla om även utgifterna till bostad, beklädnad, husgeråd, hygien o. a. hemhushållningsutgifter tagas med, vilka helt eller delvis gå genom husmoderns händer.

att beakta icke endast den yttre, utan även den inre *Den yttre och den inre ekonomin.* sidan av det ekonomiska livet, naturhushållningen i hemmet, kan resultatet av den ekonomiska verksamheten ses, nämligen den grad av tillfredsställelse, hälsa och arbetskraft, som åstadkommits genom konsumtionen, samt den mängd sparade nyttigheter eller kapital, som kan läggas till grund för en framtida förkovring. Den ekonomiska verksamhetens enhet borde vara den genomgående tanken icke endast i husmödrarnas husliga undervisning utan även i männens yrkesundervisning. Insikten om detta på manligt håll skulle säkerligen leda till flera reformer på detta område, vilka vi annars länge få vänta på.

Om husmoderns arbete på detta sätt bleve jämställt med yrkesarbetet, bleve jämväl hemhushållningen från samhällets och statens sida föremål för samma uppmärksamhet och omsorg som de olika näringarna.

För kråkorna eldar man med stående ved, öppna luckor och öppet spjäll.

För sig själv eldar man med liggande ved, stängda luckor och strypt spjäll.

8. SLUTORD.

Vilka äro nu de slutsatser vi komma till på grund av det föregående?

Husmoderns arbete är produktivt och värdeskapande på samma sätt som arbetet i de olika näringarna. Husmodern får således icke betraktas som en parasit, vilken blir försörjd och livnärdd av mannen. Hon förtjänar icke pengar genom sitt husmoderarbete och hennes inkomst synes icke utåt, men icke desto mindre åstadkommer hon ekonomisk nytta, som kan värderas i pengar.

Undervisning och bostadsreform.

En aktad och självständig ställning.

Husmoderns yrke kan utövas på ett lönande eller mindre lönande sätt, såsom alla andra yrken. Som motiv för hennes arbete och uppoffringar verkar visserligen kärleken till de egna, men arbetets ekonomiska effektivitet beror, såsom i alla yrken, på fakkunskap och dugliga arbetsredskap. Då detta blir allmänt erkänt, betyder det hushållsundervisningens renässans och bostadsfrågans lösning enligt hemhushållningens fordringar. Eftersom intet ekonomiskt företag lyckas och intet yrke lönar sig, om inte ledaren-företagaren har en fri och självständig ställning, måste man ge en sådan även åt husmodern, som förestår den inre ekonomien. Hon måste bli jämställd med mannen med rätt att besluta om hu-

sets angelägenheter och använda penningmedel efter bästa förstånd. Hon kan icke i det moderna samhället nedtryckas i en arbetares osjälvständiga ställning, då det ju i alla fall är hon, som ansvarar för hushållet. Den plats, som höves henne som yrkesutövare, är jämförbar med en företagares. I detta avseende innebär en ändring i den allmänna uppfattningen om betydelsen av husmoderns ekonomiska gärning lika mycket som en ändring av den föråldrade äktenskapslagstiftningen i den riktning, man i Sverige redan slagit in på.

Som självständiga, aktade yrkesutövare komme husmödrarna att ägna sitt kall ett mera vaket och intelligent intresse än förr; de skulle ha förstånd, krafter och lust att deltaga i strävanden, som gå ut på att utveckla detta yrke enligt nutidens fordringar och bästa metoder. Genom en stor anslutning skulle husmoderorganisationerna få ett uppsving som aldrig förr och därigenom allt större möjligheter att verka för yrkets höjande i alla hänseenden. De skulle bli en verklig makt i samhället, och man kunde inte mera i det offentliga livet förbise den husliga ekonomiens intressen. Genom dessa organisationer och kanske genom en halvofficiell representation såsom man planerat i Österrike — kunde man i framtiden få till stånd mycket, som husmoderyrket har starkt behov av: kontroll- och provningsanstalter, fortbildningsmöjligheter, tillfällig hjälp i hemmet, tillfälle till rekreation och vila för husmödrar o. s. v.

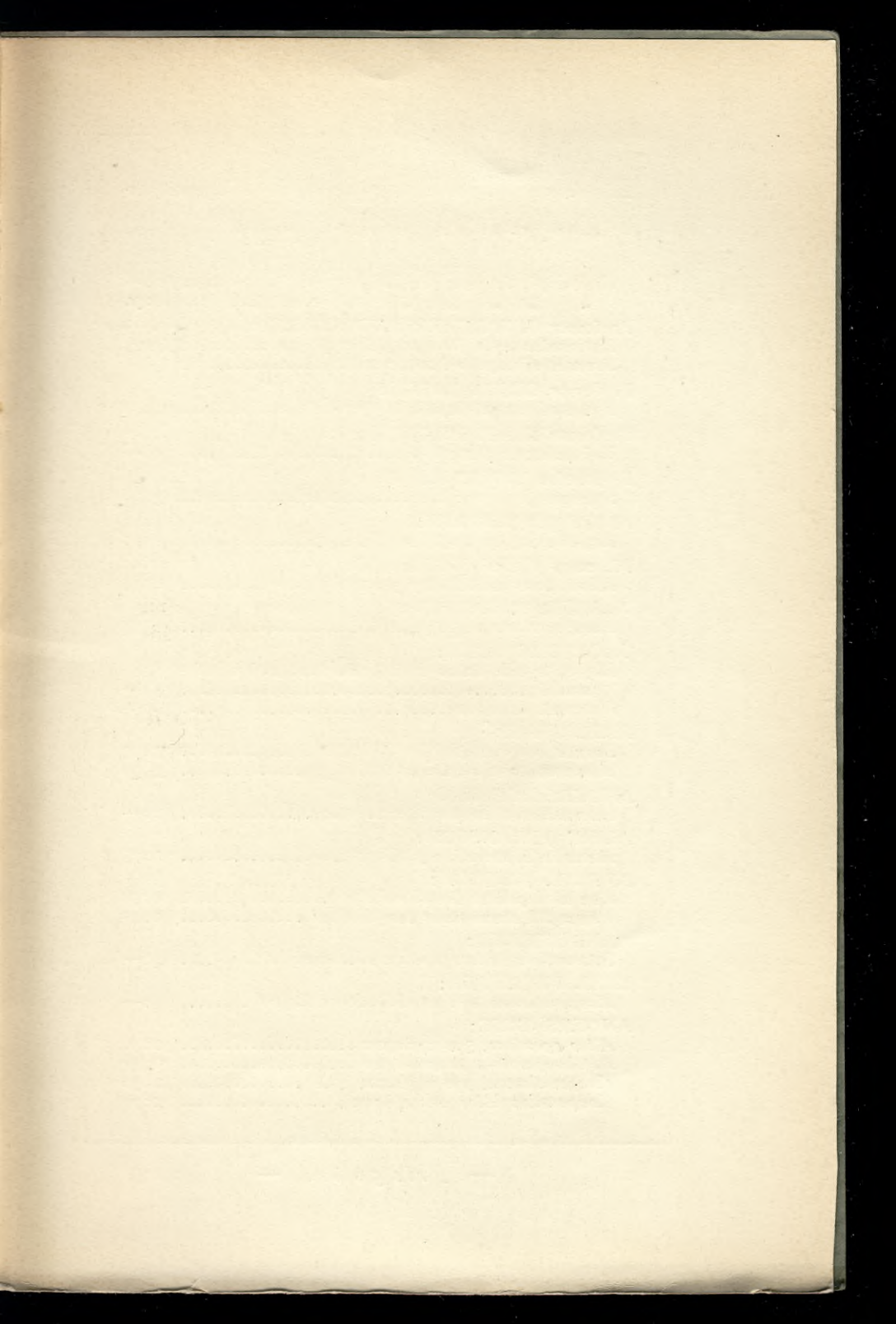
*Nytt intresse
för husmo-
deryrket.*

*Organisation
och förbät-
ringar.*

*Det gamla
och det nya
försonas.*

Genom allt detta kunde man även i det nutida framåtskridande samhället bibehålla familjen och i densamma hustrun och modern och sålunda bevara de värden, som äro dyrbarast för nationen — allt fortfarande kvarstående i detta hänseende på naturhushållningens grundval, men i en förädlad, modern form. Detta skulle försiggå utan att husmodern, som dag och natt arbetar för sin familj, öm, villig och trogen, förvandlas — i stil med de radikala världsförbättringsplanerna — till en hotelltjänare, som för bestämd betalning mekaniskt utför vissa sysslor och på sin lediga tid vänder ryggen åt alltsammans. Och därigenom skulle man även undvika, att självständiga kvinnor med aktning för sig själva draga sig för att träda i en husmors underordnade ställning.

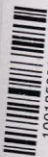
Om en ändrad uppfattning på detta område med ty åtföljande reformer kunde fås till stånd, komme husmodern i det moderna samhället att gentemot sin familj alltjämt kvarstå som en representant för den gamla goda "hemtrevliga" naturhushållningen, men med ett anseende och en värdighet ungefär som en företagare i det moderna bytessamhället. Husmodern erkändes vara en yrkesutövare, som livnär sig själv och bidrar till familjens upphälle, och komme att i det allmänna medvetandet upphöjas till det, som hon faktiskt är — en i högsta mått produktiv varse.

*Ekonomisk och kooperativ litteratur
å Kooperativa förbundets bokförlag.*

Kr.

<i>Årsbok för hem och hushåll 1923—1926 pr årg. . .</i>	1:—
<i>” ” ” ” ” 1927—1928 ” ” . .</i>	2:50
Professor G. WESTIN-SILVERSTOLPE:	
<i>Nationalekonomi för alla, 4:de upplagan</i>	3:25
<i>Svenskt näringsliv i 20:de seklet</i>	3:25
Professor GÖSTA BAGGE:	
<i>Det moderna näringslivets uppkomst</i>	2:75
Professor ELI F. HECKSCHER:	
<i>Tullsystemets framtid</i>	1:—
Byråchefen ERNST HÖIJER:	
<i>Sveriges jordbruk</i>	3:50
ALBIN JOHANSSON:	
<i>Registrering av kartellavtal</i>	0:75
Fil. mag. JOSEF WOLONTIS:	
<i>Människans hushållning genom tiderna</i>	6:75
WALTER T. LAYTON:	
<i>Europas ekonomiska framtid</i>	0:75
THORSTEN ODHE:	
<i>Kaffe, te och kakao i världsmarknad och världshushåll</i>	3:—
<i>Hemmets kassabok</i>	1:—
AXEL GJÖRES:	
<i>Svensk kooperation före åttiotalet</i>	3:75
<i>Konsumentkooperationen i Sverige</i>	3:50
ANDERS HEDBERG:	
<i>Internationell kooperation</i>	2:—
ALBIN JOHANSSON:	
<i>Aktuella kooperativa problem</i>	0:75
AXEL V. JONSSON:	
<i>Kan näringslivet demokratiseras</i>	0:50
<i>Vägen till ekonomiskt samförstånd</i>	0:30
HANS MÜLLER:	
<i>Internationella kooperativa alliansens historia</i>	4:—
KARL PETANDER:	
<i>Kooperationen och samhällsutvecklingen</i>	9:—
ANDERS ÖRNE:	
<i>Allas egendom, 5:e upplagan</i>	0:30
<i>Det kooperativa programmet</i>	0:50
<i>Kooperatismen, 3:e upplagan 1928</i>	0:50
<i>Kooperativa idéer och spörsmål</i>	2:75

1001850968

